

GÜÇLÜ VE BÜYÜK TÜRKİYE İÇİN ÜRETİM, İSTİHDAM VE İŞSİZLİK POLİTİKALARI

Aykut BEDÜK*

Özet

Ülkemizin yaşadığı sorunları aşması, Türk ekonomisinin uluslararası arenada rekabet gücüne kavuşması ve Türkiye'nin hızlı kalkınma sürecine geçebilmesi üretim ve istihdam politikalarının sağlıklı bir şekilde oluşturulmasına bağlıdır. Ülkemizde peş peşe yaşanan ekonomik durgunluk ve krizler, reel sektörün üretim ve istihdam sağlama gücüne darbe vermiştir. Bunun sonucunda kayıtlı sektörün rekabet gücü azalmakta, işsizlik artmakta bir taraftan da kayıt dışı sektör bu çerçevede geniş ölçüde Türk ekonomisinde yer bulmaktadır.

Bu çalışmada, Türkiye'de üretim ve istihdam yapısı üzerinde durularak, işsizlik sorunu en son verilere dayanılarak tablolarla incelenmiş, ulusal istihdam politikasında olması gereken unsurlar üzerinde durularak, AB'de ki işsizlik politikaları incelenmiş, sonuç kısmında da çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Üretim, istihdam, işsizlik,

Abstract

It is important for Turkey to form an appropriate production and employment policy to overcome the economic problems it faces, to have a competition power in international area and to start a rapid progress. Economic stability and crises, lived in our country continuously, have affected production and employment power of real sector. As a result, real sector's competition power has decreased, unemployment has increased while unregistered sector took place widely in Turkish economy.

In this study, the structure of production and employment in Turkey have been investigated at first and unemployment problem has been thoroughly examined with the latest data. The necessities of national employment policy has been observed while unemployment policy in European Community has been examined and various suggestions have been given in conclusion part.

Keywords: Production, employment, unemployment

* Yrd. Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi Karaman İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

“Dünya koşuyorken yolun üstünde yatılmaz, davranmayacak kimse bu meydana atılmaz”

M. Akif ERSOY

GİRİŞ

Türkiye’de uzun yıllardır, istihdamı ve üretimi yok sayan bir ekonomik anlayış egemen olmuştur. Elbette bunda, uzun yıllar süren enflasyon ortamının, kamu harcamalarının vergi yerine borçla finanse edilmesinin ve borcunda borçla kapatılmaya çalışılmasının etkisi vardır. Ama daha önemlisi üretim ve istihdam gibi konuların sadece piyasanın gündelik işleyişine terk edilmesidir.

İşsizlik ve yoksulluk sosyal dokuyu tahrip etmekte ve sosyal bir krizin tüm toplumu sarsmasına yol açmaktadır. Öte yandan yoksulluk sınırının altında yaşayan insanların sayısı sürekli artmaktadır. Gelir dağılımındaki dengesizlik sorununun boyutunu daha da arttırmaktadır.

Türkiye’de ki temel sorun üretim ve istihdamın nasıl arttırılacağıdır. İstihdamın arttırılması, iş gücü niteliğinin yükseltilmesi, çalışma standartlarına tam uyum ve sosyal haklardan herkesin yararlandırılması Türkiye’nin önündeki en temel hedef olmalıdır. Sosyal bir devletin görevi de budur.

1. TÜRKİYE’DE ÜRETİMİN YAPISI

Türkiye Ekonomisi’nin 2001 yılında gerileme sürecine girmesi ve iç talebin daralması, özel firmaların satışlarının düşmesine ve mamül mal stoklarının artmasına neden olmuştur. Bu durum, özel firmaların üretimlerini azaltmalarına ve artan mamül mal stoklarını ihraç yaparak eritmelerine yol açmıştır. Ayrıca, sanayi üretiminin azalması ve ara mal ithalatlarının düşmesi özel firmaların hammadde stoklarının tükenmesine neden olmuştur.

Türkiye Ekonomisi, 2001 yılında yaşadığı ciddi daralmanın ardından 2002 yılında yeniden büyüme sürecine girmiştir. Ekonominin büyüme sürecine girmesinde uygulanan ekonomik politikalara duyulan güvenin artması ve iç talebin canlanmasına ilişkin iyimser beklentiler etkili olmuştur. Ayrıca 2002 yılında ihracatın yüksek bir oranda artması, sanayi

üretimini olumlu etkilemiş ve ekonominin büyümesine katkıda bulunmuştur.

2001 yılında yaşanan ekonomik daralmaya paralel olarak, işsiz sayısı %30 artmıştır. İşgücü piyasasında ortaya çıkan olumsuz gelişmelerin 2002 yılında da hızlanarak devam etmesi ve özellikle özel sektörde ücretlerin reel olarak gerilemesi, toplam tüketim harcamalarının büyümeye katkısını sınırlamıştır. İç talep yetersizliği nedeniyle özel firmaların üretimlerini dış pazarlara yöneltmeleri mal ihracatının artmasına neden olmuştur. Diğer taraftan, özellikle yılın ikinci üç aylık döneminde Türk Lirası'nın yabancı para birimleri karşısında değerli olması ve yıl genelinde sağlanan faiz düşüşleri, özel firmaların 2001 yılında tükenen mamül mal stoklarını yenileme maliyetini azaltarak stok yenileme amaçlı üretimlerini arttırmalarını sağlamıştır. Ayrıca hammadde stoklarının yenilenmesi, ara mal ithalatını hızlandırmıştır. Bu durum, özel firmaların gerek mamül mal ve gerekse hammadde stoklarının yükselmesini sağlamıştır. Üretimde gözlenen yüksek oranlı büyüme nedeniyle ithalat ihracattan daha yüksek oranda artmış ve dış ticaret açığı büyümüştür (Merkez Bankası,2003:16).

Sektörel üretim gelişmelerine baktığımızda; ülkemizde 23 milyon hektar tarım arazisi bulunmaktadır. Ekili ve dikili alanın %78,9'unda kuru tarım ve %21,1' inde sulu tarım yapılmaktadır (İTO, 2002:57).

Türkiye'de yaklaşık 7.217.000 kişi tarım sektöründe istihdam edilmektedir. Bunların %52,6'sını (3.796.000 kişi) ücretsiz aile işçileri oluşturmaktadır. Tarımdaki ücretsiz aile işçilerinin %70,5'i (2.676.000 kişi) kadın nüfustur (DİE, 2001:35-36).

Türkiye'de çalışan nüfusun üçte biri hâla tarım kesiminde istihdam edilmektedir. Buna karşılık milli gelirde tarımsal üretimin payı %14'lerde, imalat sanayi üretiminin payı %29'larda olduğu görülüyor. Tarımda çok insan az üretiyor, sanayide az insan çok üretiyor (Uras, 2003:7).

Tarım sektörü katma değeri 2001 yılında yüzde 6,5 oranında azalış gösterdikten sonra, 2002 yılının ilk dokuz aylık döneminde geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 5 oranında artış göstermiştir (Tablo 1). Tarım sektörü katma değerini, 2002 yılında, çiftçilik kesimi üretim artışı,

özellikle hububat ve bakliyat üretimi, olumlu etkilemiştir (Merkez Bankası, 2003:23).

Tablo 1. Tarım Sektörü Katma Değerleri (Yüzde Değişim, 1987 Yılı Üretici Fiyatlarına Göre)

	Dokuz Aylık		2002 ⁽¹⁾		
	2001	2002	I	II	III
Çiftçilik ve Hay. Ve Tar. San. Katma Değeri	-4,6	4,7	0,8	0,4	6,2
Ormancılık Katma Değeri	-5,6	9,9	-17,3	29,4	27,9
Balıkçılık Katma Değeri	0,2	8,2	18,9	-2,4	5,8
Tarım Sektörü Katma Değeri	-4,5	5,0	-1,0	2,4	6,6

Kaynak: DİE.

(1) Geçici

Çiftçilik ve hayvancılık sektörü katma değeri 2002 yılının ilk çeyreğinde yüzde 0,8, ikinci ve üçüncü çeyreğinde sırasıyla yüzde 0,4 ve yüzde 6,2 oranlarında artmıştır. İlk dokuz aylık dönemde ise çiftçilik ve hayvancılık sektör toplam katma değer artışı yüzde 4,7 olarak gerçekleşmiştir.

Ormancılık sektörü katma değeri, 2002 yılının ilk dokuz aylık döneminde geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 9,9 oranında, balıkçılık sektörü katma değeri ise bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 8,2 oranında artış göstermiştir.

Sanayi sektörü katma değeri, 2001 yılı genelinde, yüzde 7,5 oranında azalışın ardından, 2002 yılının ilk dokuz aylık döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 8,8 oranında artmıştır. Bu dönemde, iç talepteki artışın sınırlı kalması nedeni ile özel firmaların ihracata yönelmesi sanayi sektörü katma değerinin artmasında önemli rol oynamıştır. Alt sektörler itibarıyla incelendiğinde Ocak-Eylül döneminde madencilik sektörü katma değeri yüzde 4,5 azalırken, imalat sanayii katma değeri yüzde 9,5, elektrik-gaz-su sektörü katma değeri ise yüzde 9,4 oranlarında artmıştır (Merkez Bankası, 2003:24).

2002 yılında toplam sanayi üretimi yüzde 9,1, imalat sanayi üretimi ise yüzde 10,6 oranında artmıştır. İmalat sanayii, alt sektörler itibarıyla incelendiğinde tüm sektör üretimleri, özel firmaların dış pazarlara yönelmesiyle ihracatın artması sonucunda yükselmiştir (Tablo2). İmalat

sanayii sektörü içinde en yüksek paya sahip olan petrol ürünleri sektöründe üretimin artması toplam sanayii üretimindeki yükselişi desteklemiştir. Petrol ürünleri sektörü dışarıda bırakıldığında, toplam sanayi üretimindeki artış 2002 yılında geçen yıla göre yüzde 9,1' den yüzde 8,7'e düşmektedir.

Taşıt sanayii üretimi 2002 yılında geçen yıla göre yüzde 25 oranında artmıştır. Bu sektörde meydana gelen hızlı üretim artışında, ihracatta gözlenen yüksek performansın önemli bir payı bulunmaktadır. Ayrıca, ekonomiye duyulan güvenin artması ve mali piyasalardaki belirsizliğin azalması, özel firmaların üretime ve talebe ilişkin beklentilerini olumlu etkilemiş ve 2002 yılında geçen yılın aynı dönemine göre makina-teçhizat üretimi yüzde 21,4 oranında artmıştır. Bunun yanı sıra aynı dönemde, gıda sektörü ve tekstil sektörü üretimi geçen yıla göre sırasıyla; yüzde 5,5 ve yüzde 8,6 oranlarında artmıştır.

Tablo 2. Sanayi Üretimi (Bir Önceki Yılın Aynı Dönemine Göre Yüzde Değişim)

	2000	2001	2002				
			I	II	III	Dokuz Aylık	Ocak-Aralık ⁽¹⁾
TOPLAM SANAYİ	6,0	-8,7	2,9	12,4	10,9	8,8	9,1
MADENCİLİK	-2,8	-8,1	-1,4	-12,4	-11,7	-8,8	-9,5
İMALAT SANAYİ	6,4	-9,5	2,9	14,3	12,9	10,2	10,6
Gıda	3,7	-2,3	-6,8	5,8	3,1	1,0	5,5
Tekstil	10,0	-5,0	9,4	17,6	8,5	11,9	8,6
Petrol Ürünleri	-11,4	6,1	12,1	13,4	11,9	12,5	11,4
Kimyasal Maddeler	9,0	-12,6	12,5	24,8	23,4	20,2	9,5
Ana Metal Sanayi	3,6	-4,9	-5,6	9,1	18,0	7,1	0,7
Makine-Techizat	6,7	-20,5	-0,4	26,9	29,0	18,5	21,4
Taşıt Araçları	47,7	-45,3	-10,7	26,5	21,7	12,2	25,0
KAMU İMALAT SANAYİ	-6,2	-0,2	2,3	7,3	8,9	6,2	-
ÖZEL İMALAT SANAYİ	9,8	-11,6	3,1	15,9	13,8	11,1	-
ENERJİ	7,3	-1,8	3,6	8,3	5,0	5,5	5,4

Kaynak: DİE, 1997 bazlı Üçer Aylık Sanayi Üretim Endeksi.

(1) DİE, 1997 bazlı Aylık Sanayi Üretim Endeksi.

2002 yılında, sanayi sektörü katma değerini ve üretimini, ekonomiye duyulan güvenin artmasına bağlı olarak faiz oranlarının geçen yıla göre azalması ve özel firmaların yurt dışı mali kaynaklardan daha uzun vadeli

ve daha uygun koşullarda yararlanmaya başlaması, oldukça olumlu etkilemiştir.

Hizmetler sektörü katma değeri, 2002 yılının ilk dokuz aylık döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 4,9 oranında artmıştır. Tarım ve sanayi üretimi ile ithalattaki hızlı artış, başta toptan-perakende ticaret ve ulaştırma-haberleşme sektörleri olmak üzere hizmetler sektörü katma değerinin artmasına neden olmuştur. Ticaret sektörü alt grubunda yer alan otelcilik ve lokantacılık sektörü katma değeri yılın ilk dokuz aylık döneminde yüzde 0,1 oranında azalmıştır. Bu gelişmede, geçen yılın aynı dönemine göre gelen turist sayısındaki artışa karşın turizm gelirlerinin gerileme göstermesi etkili olmuştur. Ayrıca, mali kuruluşlar sektörü katma değerinin, 2002 yılının ilk dokuz aylık döneminde, bankacılık sisteminin yeniden sermayelendirilme sürecinin devam etmesi nedeniyle, yüzde 6,8 oranında gerilemesi, hizmetler sektörü katma değerini olumsuz etkilemiştir.

İnşaat sektörü katma değeri 2002 yılının ilk dokuz aylık döneminde geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 3,4 oranında gerilemiştir. DİE tarafından yayınlanan inşaat istatistiklerine göre, konut yapı ruhsatlarının 2002 yılının ilk dokuz aylık döneminde geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 55,6 gibi yüksek bir oranda daralması, inşaat sektörü canlanmasının zaman alacağını göstermektedir (Merkez Bankası, 2003:25).

2. TÜRKİYEDE İSTİHDAM YAPISI

Ülkemizin yaşadığı sorunları aşması, Türk ekonomisinin uluslararası arenada rekabet gücüne kavuşması ve Türkiye'nin hızlı kalkınma sürecine geçebilmesi üretim ve istihdam politikalarının sağlıklı bir şekilde oluşturulmasına bağlıdır.

Türkiye'de ki istihdam rakamlarına baktığımızda toplam istihdam DİE'nin 2001 Hane halkı İşgücü Anketi sonuçlarına göre; yaklaşık 20.367.000'dir. İstihdam edilenlerin 14.904.000 kişisi erkek, 5.463.000 kişisi ise kadın nüfustur.

İstihdam dağılımı tarım, sanayi, inşaat ve hizmetler olarak dört ana sektör ayrımında incelendiğinde, toplam istihdam içinde tarımın payı %35,4, sanayinin payı %18,3, inşaatın payı % 5,3 ve hizmet sektörünün payı %41 olarak gerçekleşmiştir.

İstihdamdaki gelişmeyi açıklayan bir diğer gösterge olan istihdam oranı, işsizliğin yanında iş gücüne katılma durumunu da yansıttığı için, ülkenin iş olanaklarını açıklayan önemli bir ölçüttür. İstihdam oranı, Türkiye genelinde %44.6, kentsel yerlerde %38.3 ve kırsal yerlerde %55.1 olarak gerçekleşmiştir (DİE, 2001:36).

İstihdamda olup da iş arayanlar ya da mevcut işinde veya bir başka işte fazla süre çalışmaya uygun olanlar şeklinde tanımlanan eksik istihdam oranı, 2002 yılının son üç aylık döneminde yüzde 5,1 olarak gerçekleşmiştir. Böylece, eksik istihdam ile işsizlik oranının toplamından oluşan atıl işgücü oranı aynı dönemde yüzde 16,4 olmuştur. İşgücünün bir diğer önemli göstergesi olan işgücüne katılma oranı 2002 yılının son üç aylık döneminde yüzde 49,4 olarak gerçekleşmiş ve bir önceki yıldaki düzeyini 1,5 puan aşmıştır. Bir önceki yıllarla karşılaştırıldığında işgücüne katılma oranı, erkeklerde aynı kalırken kadınlarda 3 puan artmıştır. Ayrıca, eğitilmiş genç işsizlik oranı bu yılın son üç aylık döneminde yüzde 30 gibi çok yüksek bir düzeye ulaşmıştır (Tablo 3).

Kentsel yerler işsizlik oranı, 2001 yılının son üç aylık döneminde yüzde 13,2 iken, bu oran 2002 yılının aynı döneminde yüzde 14,9' a yükselmiştir. Kırsal yerler işsizlik oranı ise yüzde 7'den 2002 yılının son üç aylık döneminde yüzde 6,6 düzeyine gerilemiştir. 2002 yılının son üç aylık döneminde işsiz sayısı bir önceki yılın aynı dönemine göre 301 bin kişi artarak 2 milyon 636 bin kişiye yükselmiştir. Bu dönemde, Türkiye genelinde, işsizlerin yüzde 18,1'ini (478 bin kişi) işten çıkartılanlar yüzde 21,2'sini (560 bin kişi) ise ilk kez iş arayanlar oluşturmaktadır (Merkez Bankası, 2003 :28-29) .

Tablo 3. İşgücü ve İstihdam (Bin Kişi, 15+Yaş)

	2000	2001	2001	2002			
	Yıl Ort.	Yıl Ort.	IV	I	II	III	IV
15 ve Yukarı Yaştaki Nüfus	44.765	45.702	46.058	46.298	46.528	46.767	47.006
İşgücü	22.031	22.279	22.077	20.929	23.086	24.064	23.220
Kadın İşg./İşg. (Yüzde)	26,2	26,6	26,4	26,0	28,2	29,4	28,7
İşgücüne Katılma Oranı (Yüzde)	49,2	48,7	47,9	45,2	49,6	51,5	49,4
Erkek	72,9	71,7	70,8	67,1	71,5	72,9	70,7
Kadın	25,7	25,9	25,2	23,4	27,9	30,1	28,2
İstihdam	20.579	20.367	19.742	18.467	20.869	21.691	20.584
Kent (Yüzde)	54,1	53,8	55,7	57,2	53,9	53,1	54,6
Kır (Yüzde)	45,9	46,2	44,3	42,8	46,1	46,9	45,4
Kadın İst./İst. (Yüzde)	26,3	26,8	26,7	26,4	28,5	29,5	28,7
İşsiz Sayısı	1.452	1.902	2.335	2.462	2.217	2.373	2.636
İşsizlik Oranı (Yüzde)	6,6	8,5	10,6	11,8	9,6	9,9	11,4
Kent	8,8	11,5	13,2	14,7	13,5	14,0	14,9
Kır	4,0	4,8	7,0	7,5	4,5	4,6	6,6
Eksik İst./İşg. (Yüzde)	6,9	6,0	6,1	5,9	5,8	5,0	5,1
Atıl İşg. (Yüzde)	13,2	14,5	16,7	17,7	15,4	14,8	16,4
Eğitilmiş Genç İşsizlik Oranı	21,9	25,8	27,0	29,4	27,2	31,1	30,0

Kaynak: DİE verilerinden derlenmiştir.

İstihdamın sektörel dağılımı incelendiğinde, 2002 yılının son üç aylık döneminde tarım sektörünün toplam istihdam içindeki payı yüzde 33,5 olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemde sanayi sektörün payı yüzde 18,9 , hizmetlerin ise yüzde 43,2 olmuştur. Bu dönemde ekonomideki canlanmayla birlikte, tarım dışı istihdam bir önceki yılın aynı dönemine göre gerek kentlerde gerekse kırsal alanlarda artmıştır (Tablo 4). Kentlerde, tarım-dışı istihdam düzeyindeki artış önemli ölçüde hizmetler sektöründen kaynaklanmıştır. 2002 yılında ekonomideki büyümeyle birlikte, ticaret sektöründe yaşanan canlanma hizmetler sektörü istihdamını olumlu etkilemiş ve hizmetler sektöründe istihdam geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 4,6 oranında artmıştır. Buna karşın, inşaat sektörü istihdamı yüzde 7,5 oranında azalırken, sanayi istihdamı kent kaynaklı olarak yüzde 1,4 oranında artmıştır.

Tablo 4. İstihdamın Sektörel Dağılımı (Bin Kişi, 15+Yaş)

	2000	2001	2001	2002			
	Yıl Ort.	Yıl Ort.	IV	I	II	III	IV
TOPLAM	20.579	20.367	19.742	18.467	20.869	21.691	20.584
Tarım	7.103	7.217	6.432	5.624	7.219	7.908	6.902
Sanayi	3.738	3.734	3.843	3.658	3.907	3.944	3.896
Hizmetler	8.425	8.343	8.511	8.414	8.761	8.760	8.902
İnşaat	1.313	1.073	955	771	982	1.079	883
KENT	11.013	10.953	11.001	10.557	11.256	11.512	11.243
Tarım	421	447	455	387	563	619	473
Sanayi	3.004	3.048	3.052	2.868	3.034	3.199	3.087
Hizmetler	6.723	6.653	6.759	6.686	6.899	6.891	6.999
İnşaat	864	805	735	616	760	803	684
KIR	9.566	9.414	8.741	7.911	9.613	10.179	9.341
Tarım	6.682	6.770	5.977	5.237	6.656	7.289	6.430
Sanayi	734	686	792	791	874	745	809
Hizmetler	1.702	1.690	1.752	1.728	1.862	1.869	1.903
İnşaat	449	268	220	155	222	276	199

Kaynak: DİE verilerinden derlenmiştir.

2002 yılının son üç aylık dönemi itibarıyla Türkiye genelinde toplam istihdamın yaklaşık yüzde 51,9'u ücretli ve yevmiyelilerden oluşmaktadır. Aynı dönemde kendi hesabına çalışanların payı yüzde 28,9, ücretsiz aile işçilerinin payı ise yüzde 19,2'dir. Bu dönemde bir önceki yılın aynı dönemi ile karşılaştırıldığında ücretsiz aile işçileri ile kendi hesabına çalışanların payı azalırken, ücretli ve yevmiyeli işçilerin payı artmıştır. Bununla birlikte 2002 yılının son üç aylık döneminde, bir önceki yılın aynı dönemine göre toplam istihdam düzeyinde gerçekleşen 842 bin kişilik artışın yüzde 81,2'si ücretli ve yevmiyeli istihdamındaki artıştan kaynaklanmaktadır.

İmalat sanayii üretiminde 2001 yılında yaşanan gerileme, sektör istihdamını olumsuz etkilemiş ve imalat sanayiinde üretimde çalışanlar endeksi yüzde 8,3 oranında gerilemiştir. 2002 yılında imalat sanayi üretimi yeniden büyüme sürecine girmesine rağmen, sektör istihdamı kamu sektörü kaynaklı olarak azalmış ve imalat sanayiinde üretimde çalışanlar endeksi, 2002 yılının ilk dokuz aylık döneminde geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 1 oranında gerilemiştir. Özel imalat sanayii istihdamındaki azalış yılın ikinci üç aylık döneminde yerini artışa bırakmıştır (Merkez Bankası, 2003:30).

İstihdam sadece üretim ve gelir yaratmaz, aynı zamanda sosyal bütünleşmenin ve sosyal barışı tesis etmeninde en önemli araçtır (Başeskioglu, 2002:18).

Çalışmanın bir hak olarak kabul edilmesiyle, devlet çalışma olanaklarının sağlanması, çalışanları koruyucu ve geliştirici düzenlemelerin getirilmesi gibi bir çok görev üstlenmektedir. Böylece çalışma hakkı, bir çok sosyal politika uygulanmasının da kaynağı olmaktadır. Çalışma hakkı ile ortaya çıkan güvenceleri ve devletin üstlendiği sosyal sorumluluk alanları şu şekilde ortaya çıkmaktadır (Koray, 2000:134-135).

- Yeterli istihdam olanaklarının yaratılması
- İş gücüne, eğitim ve nitelik kazandırılması
- İş yaşamında, iş güvencesi sağlanması
- İş yaşamında, belirli bir gelir güvencesi sağlanması
- İşçi sağlığı ve İş güvenliği koşullarının iyileştirilmesi
- Ücretlilere örgütlenme hakkının kazandırılması
- İşsizlik karşısında korunma
- İş gücünün sosyal risklere karşı korunması

“Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları korumak, çalışmayı desteklemek ve işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak için gerekli tedbirleri alır”(1982 Anayasası, mad.49).

1982 anayasasının 49. maddesi böyle söylüyor. Yani 1982 anayasası çalışmayı bir hak olarak görüyor ve bu konuda devlete önemli sorumluluklar yüklüyor.

Ancak Türkiye’de çalışmanın bir hak olduğundan söz edebilir miyiz? Tabi ki mümkün değil. Peki o zaman Anayasada yazılanların anlamı ne? Eğer koşullar uygun olursa, eğer Allah yardım ederse, eğer piyasa mümkün kılsa yerine getirilebilecek “vaatler” öyleyse, Türkiye’de insan hak ve özgürlükleri açısından Anayasa, gerçek bir güvence getirmemekte, yalnızca bazı “vaatlerde” bulunmaktadır.

Türkiye’de çalışma hakkından çok işgücü piyasasının gerçekleri üzerinde durmamız gerekmektedir.

Türkiye’nin, Cumhuriyetten bu yana yaşadığı endüstrileşme ve büyüme çabaları sonucunda, üretim ve istihdam açısından ekonomide yapısal bir değişiklik ortaya çıktığı açıktır. Artık üretimin önemli bir bölümü endüstri ve üretim sektöründen gelmektedir. Ancak istihdam açısından hâlâ tarım ağırlıklı bir yapının varlığını da söylemek gerekir. Ama günümüzde tarım artık kalabalık aileleri geçindirmeye yetmediğinden, kentlere göç de her yıl hızla devam etmekte, buna birde siyasal nedenlerle yapılan göç eklenince kentlerde istihdam açısından kaldıramayacağı kadar büyük bir şişme yaşanmaktadır (Koray, 2000: 227-228).

Tablo 5. Yaş Grubu ve İşteki Duruma Göre İstihdam (*000)

İşteki Durum (UİDS)						
Yaş grubu	Toplam	Ücretli veya maaşlı	Yevmiyeli (mevsimlik, arızı, geçici)	İşveren	Kendi hesabına	Ücretsiz aile işçisi
Toplam	20 367	8 209	1 698	1 141	5 001	4 318
15-19	1 842	628	251	3	56	904
20-24	2 398	1 098	234	42	192	832
25-29	3 090	1 604	264	151	456	614
30-34	3 007	1 494	248	214	628	423
35-39	2 725	1 256	235	212	721	300
40-44	2 296	1 048	164	180	635	270
45-49	1 736	637	137	140	565	256
50-54	1 178	273	85	85	505	230
55-59	804	119	43	53	406	182
60-64	558	32	21	32	342	132
65+	734	21	16	28	495	175

Kaynak: DİE, Hane halkı İşgücü İstatistikleri.

Tablo 5’e göre 2001 yılında, 20 milyon 367 bin kişi dolayında olan istihdam içinde yaklaşık 10 milyon kişinin ücretli çalıştığı (geçici işçilerle birlikte), kendi hesabına çalışanlar ile işverenlerin 6 milyon 140 bin kişi civarında olduğunu görüyoruz.

Bu sayılar Türkiye’deki istihdamın temel özelliklerini çok iyi göstermektedir. Nedir bunlar?

- Tarım ağırlıklı istihdamın yapısı sürmektedir.

- Ücretli çalışan sayısının kısıtlı kalması ve kendi hesabına çalışanların yoğunluğu büyük işletmelerden çok sermayesi az olan işletmelerden oluşan bir ekonomik büyüme ve yatırım gerçeği yaşadığımızı göstermektedir.
- Nüfusun %70'ini barındıran kentlerde bunca büyümeye karşın önemli bir ücretli çalışma potansiyeli yaratılmadığı anlaşılmaktadır.

Ancak istihdam biçimleri açısından her sektör farklı uygulamalar da getirmektedir. Örneğin tarımda istihdam, özellikle erkekler için kış aylarında kentlerde geçici işle birleşmektedir. Burada kendi hesabına toprak işletmekle, ücretli çalışma bir araya gelmektedir. Ücretsiz aile işçisi olarak görülenler, büyük toprak sahiplerinin yanında ve belli dönemlerde ücretli işçi olarak çalışabilmektedir. Formel sektörde çalışan bir işçi, ücret yetersizliği nedeniyle, enformel sektörde yan işler yapabilmektedir. Ev kadınlarından bazıları, evde parça başına iş yaparak aslında enformel sektörde, fakat ücretli statüsünde yer almaktadırlar.

Dolayısıyla Türkiye’de uzun yıllardır istihdamı ve üretimi yok sayan bir ekonomik anlayış egemen olmuştur. Elbette bunda, uzun yıllar süren enflasyon ortamının, kamu harcamalarının vergi yerine borçla finanse edilmesinin ve borcunda borçla kapatılmasının etkisi vardır. Ama daha önemlisi, üretim ve istihdam gibi konuların sadece piyasanın gündelik işleyişine terk edilmesidir.

3. ULUSAL İSTİHDAM POLİTİKASINDA OLMASI GEREKEN UNSURLAR VE AB’de İŞSİZLİK POLİTİKALARI

3.1. Ulusal İstihdam Politikasında Olması Gereken Unsurlar

Ekonomik politikaların amacı insanların refah seviyesini yükseltmektir. Bu ise herkese iyi gelir getiren istihdam imkanlarının sağlanmasıyla mümkündür. Ekonomik büyümenin verimlilikle birlikte artması halinde bireylerin refah seviyesi yükselerek verimlilik, istihdamın kalitesini ve kayıtlı istihdamı arttıracaktır.

Ulusal istihdam politikası belirlenirken Avrupa Birliği İstihdam Projesi ve İstihdam Rehberleri de dikkate alınmalıdır. İstihdam politikası, ekonomi politikası ve sosyal politikalar uyum içinde birlikte belirlenmeli ve birbirlerine sinerji etkisinden yararlanılmalıdır.

Bu politikalarda ortak hedefler şunlar olmalıdır; Rekabetçi ve dinamik bir ekonomi, sürdürülebilir ekonomik büyüme, daha çok ve daha iyi işler, istihdam oranının artırılması ve tam istihdam, ücretli ve kayıtlı istihdamın artması, işsizliğin ve fakirliğin azalması, gelir dağılımının iyileştirilmesi, bölgesel farklılıkların ve eşitsizliklerin azaltılması, iş kalitesi ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi, daha çok sosyal diyalog ve sosyal katılım ve bütünleşmenin sağlanması (Başeskiöğlü, 2002:19).

Ulusal bir istihdam ve üretim politikasının içermesi gereken unsurlar şu başlıklar halinde sıralanabilir (Çelebi, 2002:63):

- Gelir dağılımının düzeltilmesi ekonomik politikaların hedefleri arasında yer almalıdır.
- Tam istihdam ulusal bir hedef haline getirilmelidir.
- Sosyal devletin gerekliliği sağlanmalı ve bu iki hedefe yönelik kamu-özel sektör ilişkisi yeniden düzenlenmelidir.
- Üretim ve istihdam için kamusal planlama yapılmalı, ileri teknoloji içeren sektörlerde kamu yatırımı yapılırken özel sektörde bu alanlarda yönlendirilmelidir.
- İşgücünün niteliğinin yükseltilmesi amaçlı mesleki ve teknik eğitim için daha fazla kamu kaynağı yaratılmalıdır.
- İstihdam yaratan yatırımların önündeki girdi maliyetleri, enerji, prim, vergi ve benzeri konular zaman içinde düşürülmeli ve yaygınlaştırılmalıdır.
- Çocuk işçiliği ile mücadele edilmeli, çalışan çocuklar eğitime yönlendirilmelidir.
- Denetimsiz ithalat önlenmelidir. Bugün dahili işleme rejimi altında dumpingli mallar yurtiçi piyasaya çok düşük fiyatla girebilmekte, buda haksız rekabete yol açmaktadır. Üretim ve istihdam kaybına yol açan bu uygulamaya son verilmelidir.
- İşsizlik sigortası işlevsel hale getirilmeli, işsizlik sigortası fonunun işleyişi konusunda kamu oyunda en küçük bir kuşku belirdiğinde hemen hesap verilmelidir.
- İŞ-KUR etkin hale getirilmelidir.

- Sanayi planlı bir biçimde geliştirilmelidir.
- Gelir dağılımını iyileştirmeye, kayıt dışı ekonomiyi ortadan kaldırmaya yönelik önlemler alınmalıdır.
- Üretime dönük politikalar ise tüm sektörlerde dinamik, uzun vadeli planlama yapılarak geliştirilebilir. Büyük harcamalar gerektiren teknoloji yatırımlarında kamu yönlendirici, hatta yatırımcı olmalı, özel girişime ufuk açılmalıdır. Özetle sorun, ekonominin bütününde, üretimde, paylaşımında ve tüketimde uzun vadeli hedefler oluşturmak ve ekonominin bütün unsurlarının bu ulusal hedeflere göre davranmasını sağlamaktır.

3.2. AB’de İşsizlik Politikaları

Türkiye’de işsizlik giderek artarken, AB ülkelerinde işsizlik giderek azalmaktadır. Birkaç yıl önce bu ülkelerde işsizlik oranı %11 iken bu oran bugün %7.6’ya düşmüştür (Karakoç, 2002:53).

AB’de işsizlikle mücadele politikalarına baktığımızda şunlarla karşılaşırız (Karakoç, 2002:54-55):

- AB üyesi ülkeler Avrupa Sosyal Modeli yaratmışlardır. AB ülkelerinde “Sosyal Devlet” vardır. Devlet vatandaşın daha doğum öncesindeki günlerinden mezara kadar belirli güvenceler sağlar. Sosyal devlet olmadan Avrupa’daki herhangi bir uygulamayı ülkemizde tekrarlamaya kalkmak istenilen sonucu yaratmayacaktır.
- Avrupa Birliği ülkelerinde işverenler paralarını devlete borç vermek yerine yatırımda kullanmaktadırlar. Faizcilik yerine yatırımcılık yapan işverenler, dünya piyasalarında rekabet gücüne erişebilmek amacıyla araştırma-geliştirme faaliyetlerine kaynak ayırmakta, üretkenliği ve istihdamı da artırmaktadır.
- Avrupa Birliği ülkelerinde ücretlerin satın alma gücü yüksektir.
- İşyerlerinde işçi sağlığı ve iş güvenliği önlemleri alınmıştır. İşçilerin yönetime katılmalarına yönelik düzenlemeler de mevcuttur.
- Avrupa Birliği ülkelerinde sendikal hak ve özgürlükler geniştir. Avrupa Birliği ülkelerinde işsiz kalan kişi, kendisinin ve ailesinin asgari giderlerini karşılayacak bir işsizlik ödeneği almaktadır.

İşsizlik ödeneğinin bitmesinin ardından, biraz daha az olan bir devlet yardımı uygulaması da yaygın haldedir. Avrupa sosyal modelinde işsizlik asla açlık demek değildir.

- Avrupa Birliği ülkelerinde kaçak işçi çalıştırmak son derece azdır. İşçiler devletin koruyuculuğu altındadır.
- Avrupa Birliği ülkelerinde çalışma süresi kısadır ve daha da kısaltılmaktadır, böylece yeni olanakları yaratılmaktadır. Örneğin Fransa’da, 2001 yılı ortalarında yayınlanan bir rapora göre 20 ve daha fazla sayıda işçi çalıştıran kuruluşlardaki işçilerin %62’si haftada yalnızca 35 saat çalışmaktadır. Çalışma süresinde azalma, ücrette bir indirim olmaksızın gerçekleştirilmiştir. Bu sayede 265 bin yeni iş olanağı da yaratılmıştır.

Avrupa Birliği ülkelerinde bu güvenceler temelinde, çalışma sürelerinin düzenlenmesinde bazı esneklikler de getirilmiştir. Örneğin, Danimarka’da haftalık çalışma süresinin belirlenmesinde 12 aylık ortalamaların esas alınması söz konusudur. Diğer taraftan görüldüğü gibi AB ülkeleri “sosyal devlet” olma özelliğini gerektiği şekilde kullanmakta bizdeki sosyal devlet anlayışı anayasa maddesi olarak kalmaktadır. Temel sorun üretim ve istihdamın nasıl arttırılacağıdır. İstihdamın arttırılması, işgücü niteliğinin yükseltilmesi, çalışma standartlarına tam uyum ve sosyal haklardan herkesin yararlandırılması Türkiye’nin önündeki en temel hedef olmalıdır. Sosyal bir devletin görevi de budur. Sosyal bir devlet, yurttaşına sağlayacağı iş olanağı ve eğitim, sağlık, sosyal güvenlik hizmetlerinin kalitesiyle ölçülür. Türkiye yeniden istihdam odaklı büyüme politikalarına geçmek zorundadır.

4. TÜRKİYE’DE İŞSİZLİK SORUNU

“İşsizlik bile bir iş gizler”

Honore de Balzac

İş, insanların yaşamının merkezidir. Sadece geçinebilmek için değil, toplumun bir parçası olabilmek, kendine saygı ve özgüven için, gelecek için, ümit için iş gereklidir. İş olmadan temel çalışma haklarından, sosyal güvenlikten ve sosyal diyalogdan bahsedilemez.

İşsizlik, ekonomik sonuçların yanı sıra aynı zamanda toplumsal bir sorundur. İşsizlik, gelir yoksunluğu nedeni ile bir yönüyle fakirliğe yol

açarken, diğer yönüyle bireyler üzerinde ruhsal ve bedensel rahatsızlıklara ve sosyal dışlanmaya neden olmaktadır.

Türkiye’de işsizlik sorunu, Batı ülkelerinde görüldüğü gibi, açık bir işsizlik olmaktan çok, bir işgücü fazlasıdır. Bu açıdan ne verilen işsiz sayıları işsizliğin gerçek boyutlarını yansıtmaktadır, ne de işsiz olanların gerçekten işsiz olduklarını söylemek kolaydır. Çünkü Batı’da olduğu gibi işleyen bir istihdam ofisi ve işsizlik sigortası veya yardımları gibi uygulamalar olmadığından veya gerektiği gibi uygulanmadığından, Türkiye’de iş arayan herkes işsiz olmayabilir.

Ekonomilerin yeniden yapılandığı 1980 sonrası dönemde işsizlik, sadece miktar olarak artmamakta, aynı zamanda nitelikte değiştirmektedir. Bu dönemde gittikçe ağırlaşan işsizlik sorununu daha da vahimleştiren işsizliğin yüksek düzeyini ısrarla sürdürmesi ve görünürde bu sorunu çözecek etkin tedbirlerin de olmayışıdır. Dünyada nüfus ve işgücünün yılda 100 milyon artmasına karşılık yılda sadece 50 milyonluk, istihdam yaratılabilmesi ve gittikçe artan bedbinlik, adeta “çalışmanın sonu” (end of work) kehanetine yol açacak bir alt yapı oluşturmaktadır (Bilgin, 2000:56-57).

İşsizliğin temel kaynakları olarak 4 neden sayabiliriz (Ekin, 2002:1):

- Bir yandan geleneksel tarım sektöründe, nispeten yüksek destekleme fiyatlarıyla yapay biçimde yaşatılmaya çalışılan eksik istihdam, emek arzı fazlalığı, yoksulluk ve işsizlik sorunları,
- Kentsel kesimde, formel sektör istihdamını aşan yapay istihdam, yoksulluk, üretken olmayan istihdam biçimlerinde kayıt dışı sektörlerde birikmiş ve formel sektör istihdamını aşan kayıt dışı istihdam biçimleri ile iş aramayan işsizler,
- Özelleştirmeye büyük ölçüde ortadan kalkması beklenen formel sektörlerdeki kamu kuruluşlarında yapay bir biçimde genişlemiş bulunan gizli işsizlik niteliği taşıyan, üretken olmayan istihdam yapıları,
- Ve sık sık ortaya çıkan ekonomik krizler nedeniyle, özellikle kentsel, modern sektörlerde oluşan ve nitelik itibarıyla endüstri toplumu işsizliğine benzeyen istihdam daralmaları.

Türkiye, büyük ölçüde hızla artan nüfusa istihdam yaratamamaktan kaynaklanan, bir işsizlik sorunu ile karşı karşıyadır. Bir başka ifade ile Türkiye’de işsizlik, büyük ölçüde, ekonomik kalkınma süreci içinde hızlı nüfus artışı ve kentleşmenin beslediği işgücü arz ve talep artışları arasındaki dengesizlikten kaynaklanmaktadır (Algan, 1994: 6). Türkiye’de işsizliğin, çoğu zaman istihdam içinde şekiller almak suretiyle düşük gelir, fakirlik, çalıştığı halde asgari gelirden yoksun ve milli gelire katkı yapmayan yapay istihdam biçimleri şeklinde ortaya çıktığı anlaşılmaktadır (Bilgin, 2000:56). Türkiye’de açık işsizlik oranının %8,5 olduğu, bu oranlara, Türkiye’de açık işsizlik kadar önem taşıyan ve işsizlik olarak kabul edilebilecek eksik istihdam oranları da eklendiğinde, işsizlik oranının %14’ler düzeyine çıktığı görülmektedir. TÜSİAD’ın yaptığı bir araştırmaya göre ise (Tablo 6) Türkiye’deki işsizlik oranının %10-12 dolayında olduğu ve 18-25 yaş arasındaki gençlerde işsizlik oranını ortalama %23-25 arsında olduğu görülüyor (Yıldırım, 2003:8). Üniversite mezunları arasındaki işsizliğin daha büyük oranlarda %28-30 gibi seyrettiği görülüyor. Eğitim düzeyi yükseldikçe işsizlik oranı da yükseliyor.

Tablo 6. Yaş ve Eğitim Durumuna Göre İstihdam Oranı (%)

Yıllar	18-24 yaş genç işsizler	Lise mezunu işsizler	Üniversite mezunu işsizler	Tarım dışı işsizlik	Kayıt dışı istihdamın oranı
1989	28.9	41.5	31.7	14.4	24.1
1990	27.8	38.7	32.6	13.3	24.5
1991	28.1	37.5	33.2	14.0	24.8
1992	27.9	37.5	35.0	13.7	23.7
1993	29.9	38.1	28.8	13.9	24.2
1994	27.5	37.5	35.3	13.7	25.4
1995	24.9	31.8	30.3	11.6	25.5
1996	23.2	32.5	28.6	10.5	25.1
1997	23.2	34.3	29.7	10.6	24.9
1998	22.3	31.4	31.6	10.7	22.9
1999	24.3	30.7	29.3	12.1	24.8
2000	18.8	23.9	28.6	9.3	29.4
2001	24.1	28.5	31.9	12.3	29.7

Kaynak: Yıldırım, a.g.m., s.8.

2003 yılı birinci üç aylık DİE verilerine göre ise, durum daha vahim gözüküyor (Tablo 7). Türkiye genelinde çalışabilir nüfusa göre işsizlerin oranı %12.3, ama eğitilmiş genç işsizlerin oranı %27.9. Kentlerde

çalışabilir nüfusa bakıldığında, kentlerdeki işsizlik oranı %15.4'e, eğitilmiş işsizlerin oranı %29.5'e yükseliyor (Uras, 2003:5).

Tablo 7. İşsizlik Oranları (%)

İşsizler	2.844.000
- İşsizlik oranı	12.3
- Eğitilmiş işsizler	27.9
- Kent işsizleri	15.4
- Kent eğitilmiş işsizleri	29.5

Kaynak: Uras, a.g.m., s.5.

Türkiye'de resmi işsizlik oranlarının düşük olmasının temel nedenlerinden biri, ülkemizde işgücüne katılma oranının çok düşük olmasıdır (Bilgin, 2003:139).

İşgücüne katılma oranının gittikçe düşmesinin önemli nedenlerinden biri, okullaşmanın artmasıdır. Bir başka ifadeyle, okullaşmanın artmasına bağlı olarak öğrenci sayısının da artması, işgücüne katılma oranını düşüren önemli bir faktördür. Öte yandan, “ev kadını” statüsünde olup işgücüne dahil olmayanların, toplam işgücüne dahil olmayanların nerede ise yarısı düzeyinde olduğu görülmektedir. Tüm bunların ötesinde Türkiye'de ücretsiz aile işçisi, işveren ve kendi hesabına çalışanların oranı da çok yüksektir ve OECD ortalamalarının çok üzerindedir. Bu nedenle, Türkiye'de istihdam edilen işgücü içinde ücretli, maaşlı ve yevmiyeli kesimin oranının düşük, buna karşın kendi hesabına çalışanların ve ücretsiz aile işçilerinin oranının yüksek olduğu görülmektedir. Türkiye'de işgücüne katılma oranını düşüren ve böylece resmi işsizlik oranlarının düşük çıkmasına yol açan önemli bir diğer faktör de, işsizlik tanımının, iş bulma ümidini kaybettiği için iş aramayan, fakat iş olsa çalışmaya hazır olan “iş aramayıp işbaşı yapmaya hazır” kişileri kapsamamasıdır. İş bulma ümidi olmadığı için iş aramayıp işbaşı yapmaya hazır olanların oranının, işsizlik oranına göre oldukça yüksek olduğu anlaşılmaktadır (Ansal, v.d., 2000:102-106).

Türkiye'de ciddi boyutlarda olan işsizliğin bileşimi de kaygı verici niteliktedir. Ülkemizde istihdamın yaklaşık %45'inin tarımdan sağlanması, işsizliğin esas olarak kentsel bir sorun olarak ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bir başka ifadeyle, işsizliğin kentsel alanlarda daha yüksek boyutlarda olduğu görülmektedir. Öte yandan, kentsel alanlarda kadınların işsizlik oranının çok yüksek düzeylere çıktığı

anlaşılmaktadır. Türkiye genelinde, uzun yıllar toplam işsizler içinde en büyük paya sahip olan grubu ilk kez iş arayanlar oluşturmuş ve bu grubu, işini kaybettiği için işsiz olanlar izlemiştir. Ancak, 2001 yılında yaşanan ekonomik krizle birlikte bu durum değişmiş ve işten çıkartılanların oranı, ilk kez iş arayanların oranını geçmiştir. 2002 yılı ilk çeyreği itibariyle, Türkiye genelinde işsizlerin %22.3'ünü (549 bin kişi) “işten çıkartılanlar”, %20.1'ini de (495 bin kişi) “ilk kez iş arayanlar” oluşturmaktadır (www.die.gov.tr).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Ekonomik politikaların amacı insanların refah seviyesini yükseltmektir. Bu ise herkese iyi gelir getiren istihdam imkanlarının sağlanmasıyla mümkündür. İstihdamın çaresi üretim, üretimin çaresi de yatırımdır. Yatırım, üretim ve istihdam üçgeni mutlaka oluşturulmalıdır.

İşsizliği azaltmanın ve istihdamı arttırmanın en etkili yolu, yeni işlerin yaratılmasına yönelik yatırımların yapılması ve ekonomik büyümedir. Bunun için öncelikle sürdürülebilir büyümenin garanti altına alındığı bir makro ekonomik ortamın oluşturulması gerekir. Bu ortam, siyasi ve ekonomik istikrar ile şeffaflığın olduğu, serbest piyasa ve rekabetin önünde engellerin olmadığı, piyasaların iyi işlediği, enflasyonun fiyat mekanizmasını bozmadığı, bilgi ve teknolojinin egemen olduğu, teşebbüslerin desteklendiği, iyi alt yapının ve nitelikli işgücünün sağlandığı bir ortamdır.

Başarılı istihdam politikası, insana yatırım ve onların girişimcilik insiyatifinin geliştirilmesiyle mümkündür. KOBİ'ler, küreselleşmeye rağmen tüm dünyada istihdam yaratmada ve değişime uyum sağlamada başarılı işletme türleridir. Yaratıcılığı, girişimciliği ve KOBİ'leri desteklemek için başta risk sermayesi olmak üzere birçok teşvik tedbiri uygulanmalıdır.

İşgücünün istihdam edilebilirliğinin arttırılması ancak eğitimle mümkündür. Eğitilmiş işgücünün verimliliği ve istihdam imkanları, vasıfsız işgücünün istihdam imkanlarından daha fazladır. Eğitim sistemiyle istihdam arasındaki ilişki güçlendirilmeli, işgücü eğitime ve mesleki eğitime yapılacak yatırımlar arttırılmalıdır. Mesleklerin standartlarının belirlenmesi, bu standartlara göre eğitim müfredatının oluşturulması, kişilerin becerilerinin tanımlanması ve belgelendirilmesi,

eğitim-istihdam ilişkisinin en önemli halkasıdır. Ulusal Meslek Standartları Kurumu'nun oluşturulması bu önemli sorunun çözümünü sağlayacaktır.

Üretime dönük politikalar, tüm sektörlerde dinamik uzun vadeli planlama yapılarak geliştirilmelidir. Bugün dünyanın en gelişmiş kapitalist ülkelerinde dahi bu planlama yapılmaktadır. Büyük harcamalar gerektiren teknoloji yatırımlarında devlet yönlendirici, hatta yatırımcı olmalı, özel girişime ufuk açmalıdır. Ekonominin bütününde, üretimde, paylaşımında ve tüketimde uzun vadeli ulusal hedefler oluşturulmalı ve ekonominin bütün unsurları bu ulusal hedeflere göre davranması sağlanmalıdır.

Katma değer üretmeyen ülkelerin kaderi karanlığa gömülmektir. Çok yüksek KDV, yüksek vergi oranları ve çok yüksek SSK primleriyle Gelir ve Kurumlar Vergilerini ödememek için işadamları, yastık altı parasıyla üretim ve ticaret yapmayı, faturasız ve fişsiz satış yapmayı bir hayat biçimi haline getirmiştir ve üstelik buna halkımızı da ortak etmiştir. Faturasız satışları ve kayıtsız istihdamı önlemek üzere bir kampanya başlatılmalı, KDV ve SSK prim oranları aşağıya çekilmelidir. Halkımızı alışverişlerinde fatura istemeye özendirilecek düzenlemeler yapılmalı, bunun için her vergi mükellefinin masraf belgelerini gider kaydetmesini ve vergi matrahından belli oranlarda mahsup yapması sağlanmalıdır.

Türkiye katma değeri yüksek alanlarda yatırım yapmalıdır. Bunlar hangi sektörlerdir? İmalat, sanayi ve bilişim sektörü yatırım yapılması gereken sektörlerdir.

Eğer Türkiye elindeki geniş işgücü potansiyelini nitelikli hale getirebilirse inanılmaz bir şansa sahip olacaktır. Özellikle bilişim sektöründe bu genç nüfustan yararlanılmalıdır.

Yüksek teknolojiye dayalı sanayileşme süreci hızla tamamlanmalı, katma değeri yüksek sanayi türlerin yatırıma öncelik verilmelidir.

Türkiye'de yatırım yapacak yabancı sermayeye her türlü kolaylık sağlanmalıdır.

İş talebi arttırmanın yolları aranmalı, sağlık ve yaşlılık sigorta kurumları güçlendirilmelidir.

Tarımsal üretimlerin üstü açık birer sanayi işletmesi olduğu kabul edilmeli, bunlar yapısal desteklerle güçlendirilmelidir. Tarım ve hayvancılık desteklenmeli, kırsal bölgelerden kentlere göçü azaltacak alternatif istihdam olanakları yaratılmalıdır.

Devlet, özel sektör, işçi sendikaları, üretkenliği arttırmak için ortak bir çaba içine mutlaka girmelidir. Bunun ön şartı ise, demokratikleşme, karşılıklı güven ve yönetime katılmadır.

Türkiye İş Kurumu, iş ve işçi arayanlar arasında etkili bir arabulucu olarak çalışmalı, işsizlere eğitim için daha fazla kaynak ayırmalıdır.

Kadınlar, gençler, engelliler gibi belirli gruplara yönelik özel istihdam projeleri geliştirilmelidir. Yerel yönetimlerle işbirliği içerisinde üretim ve istihdam yaratıcı yerel projeler hazırlanmalıdır.

Şu unutulmamalıdır, eğer işgücü mevzuatınızı gelişen teknoloji, gelişen üretim biçimlerine uygun hale getirmezseniz, ya firmalarınız yok olur ya da kayıt dışı istihdama gider.

Son söz olarak şunu söyleyebiliriz; bilgi çağı dediğimiz bu çağda Türkiye için doğru yol demokrasi, insan hakları, sosyal hukuk devleti ve para ekonomisi demektir. Ülkenin hedefi yoksullukta denge olmamalıdır. Türkiye'nin hedefi zenginlik olmalıdır. Zenginlik de yatırım, istihdam ve üretim ile sağlanır.

KAYNAKÇA

Algan N., *“Türkiye’de İstihdamın Yapısal Analizi Sorular ve Öneriler”*, **İstihdam Dergisi**, Sayı:17, Ağustos 1994.

Ansal, H. v.d., **Türkiye Emek Piyasasının Yapısı ve İşsizlik**, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını, İstanbul, 2000.

Başeskiöğlu, M., **İstihdam Politikaları Semineri ve İstihdamda Yeni Yaklaşımlar Paneli**, TİSK 40. Yıl Etkinlikleri, 12-13 Aralık 2002.

Bilgin, M.H., **Yeni Teknolojiler ve Üretim Sistemlerindeki Değişimin Emek ve İstihdam Üzerine Etkileri**, Kamu-İş Yayını, Ankara, 2000.

Bilgin, M.H., *“Türkiye’de İşsizliğin Yapısal Analizi”*, **Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Öneri, İstanbul, Ocak 2003.

Çelebi, S., **İstihdam Politikaları Semineri ve İstihdamda Yeni Yaklaşımlar Paneli**, TİSK 40. Yıl Etkinlikleri, 12-13 Aralık 2002.

DİE, **Çalışma İstatistikleri**, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, Ankara, 2001.

Ekin, N., **Eğitim, İstihdam ve Verimlilik**, www.insankaynaklari.com/cn/contentBody.asp, Bu yazı 26/07/2002 tarihinde yayınlanmıştır.

İTO, **Ekonomik Rapor**, Yayın No: 2002-53, İstanbul.

Karakaş, H., **İstihdam Politikaları Semineri ve İstihdamda Yeni Yaklaşımlar Paneli**, TİSK 40. Yıl Etkinlikleri, 12-13 Aralık 2002.

Koray, M., **Sosyal Politika**, Ezgi Kitapevi, Bursa, 2000.

T.C. Merkez Bankası, **2002 Yıllık Raporu**, Ankara, 2003.

Uras, G., *“Kentlerde Okumuşların %29,5'i İşsiz”*, **Milliyet Gazetesi**, 15 Haziran 2003.

Yıldırım, A., *“İşsizlik Gençleri Vuruyor”*, **Sabah Gazetesi**, 10 Mayıs 2003.

www.die.gov.tr